HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מתני' [א]הביאו לפניו מליח (א) תחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפלה לו [א]זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה: **גמ'** ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה אמר רב אחא בריה דרב עוירא אמר רב אשי באוכלי פירות גנוסר שנו [ב]אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן למיכל פירות גנוסר כי הוינן בי מאה מנקטינן ליה לכל חד וחד עשרה וכי הוינן בי עשרה מנקטינן ליה כל חד וחד מאה וכל מאה מינייהו [ג]הוה מחזיק להו צנא בר תלתא סאוי [ד]ואכיל להו ומשתבע דלא טעים זיונא ס"ד אלא אימא מזונא רבי אבהו אכיל עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה ורב אמי ורב אסי הוו אכלי עד דנתור מזייהו רשב"ל הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה והוה משדר ליה רבי יהודה נשיאה באלושי אבתריה ומייתי ליה לביתיה כי אתא רב דימי אמר עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מע"ש לע"ש כי אתא רבין אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידים ממנו ארבעים סאה גוזלות משלש בריכות בחדש כי אתא ר' יצחק אמר עיר אחת היתה בארץ ישראל וגופנית שמה שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתיה דרב חסדא דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא ואע"ג דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני אמר רב כל סעודה שאין בה מלח אינה סעודה אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל סעודה שאין בה [ה]שריף אינה סעודה: **מתני'** אכל ענבים ותאנים ורמונים מברך אחריהם שלש ברכות דברי רבן גמליאל וחכ"א ברכה אחת [ו](מעין שלש) ר"ע אומר אפי' אכל שלק והוא מזונו מברך עליו ג' ברכות [ז]השותה מים לצמאו מברך שהכל נהיה בדברו ר' טרפון אומר [ח]בורא נפשות רבות וחסרונן: **גמ'** מ"ט דר"ג דכתיב [1]ארץ חטה ושעורה וגו' וכתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וגו' וכתיב [2]ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך ורבנן ארץ הפסיק הענין ור"ג נמי ארץ הפסיק הענין ההוא מבעי ליה °למעוטי הכוסס את החטה א"ר יעקב בר אידי א"ר חנינא [ב]כל שהוא מחמשת המינין בתחלה מברך עליו במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רבה בר מרי אריב"ל כל שהוא משבעת המינין בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש א"ל אביי לרב דימי מאי ניהו [א] ברכה אחת מעין שלש א"ל [ג]אפירי דעץ על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה [ט]ושמחנו בה כי אתה טוב ומטיב לכל דחמשת המינין על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה כו' וחותם על הארץ ועל המחיה מיחתם במאי חתים כי אתא [ב] רב דימי אמר רב חתים בר"ח ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים הכא מאי רב חסדא אמר על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות א"ר עמרם [י]ולא פליגי הא לן והא להו מתקיף לה ר"נ בר יצחק אינהו אכלי ואנן מברכין [ד]אלא איפוך רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות ר' יוחנן אמר על הארץ ועל פירותיה

אמר

מתני' מליח. כל דבר מלוח: **גמ' פירות גנוסר.** ארץ יש כנרת חשובים מן הפת: **זיונא.** משמע מידי דבר אכילה: **מזונא.** דבר הסועד: **דשריק דודבא מאפותיה.** שהזבוב מחליק ממצחו. מתוך צהלת פנים בשרו מחליק: **עד דמריד.** דעתו מטרפת: **באלושי.** אוכלוסי בני אדם: **ספלי טרית.** ספלים מלאים חתיכות דג חתוך שקורים טונינ"א: **לקוצצי תאנים.** למאכל פועלים שקוצצים תאנים והיו מרודים עד שכל אלו צריכין להם למאכל: **בריכות.** קובייא"ש בלע"ז: **משלש בריכות בחדש.** ג' פעמים בחדש מורידים ממנו כך: **שמנים זוגות אחים.** שנים שנים אחים היו כולם וכן נשותיהם: **שריף.** תבשיל לח שיש בו מרק כמו שורפה חיה [כ]: **מתני' מברך אחריהם ג' ברכות.** ר"ג לטעמיה דאמר לעיל בפירקין (דף לז.) כל שהוא מז' המינים מברך אחריו ג' ברכות: **אפילו אכל שלק.** של ירק: **והוא מזונו.** שסמך עליו למזון: **וחסרונן.** צרכי ספוקן: **גמ' וברכת.** אכולהו קאי ובההוא קרא ג' ברכות רמיזי כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (לקמן דף מח:): **ארץ הפסיק הענין.** ולא קאי וברכת אלא אלחם דסמיך ליה: **ור"ג ההוא.** הפסקה לפרושי חטה דכתיב בקרא קמא אתא ולמעוטי שאם כססה כמות שהיא אין זו בכלל ברכה אא"כ עשאה לחם: **חמשת המינים.** כולם מין דגן חטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון. כוסמין מין חטה שבולת שועל ושיפון מין שעורה: **מברך עליו ב"מ מזונות.** אם עשאו תבשיל: **כל שהוא מז' המינים.** משאר ז' המינים האמורים בפסוק ואינו מין דגן: **אפרי דעץ על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה ורחבה.** אתרוייהו קאי כולה עד סופה: **רב חתים בר"ח כו'.** אע"ג דדמיא לתרתי: **הכא מאי.** מי מחתמינן בתרתי כהאי גוונא כגון על הארץ ועל הפירות ולא הויא חתימה בשתים ממש כדמפרש לה בפרק שלשה שאכלו (לקמן דף מט.): **הא לן והא להו.** רב חסדא מבבל ובבבל חתמי על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן מארץ ישראל והתם חתמי על הפירות: **ואנן מברכין.** על פירותיה אארץ ישראל לחודה קאי ואנן לא אכלינן מינייהו ומברכים עלייהו:

קופרא

באוכלי פירות גנוסר שנו. שהמליח עיקר שהוא בא להשיב הלב שנחלש מפני מתיקות הפירות והפת שלאחריו טפל ואינו בא אלא בשביל המליח וא"ת פירות הוי עיקר ומליח טפל ולבריך על הפירות ולפטר כולהו וי"ל דמיירי שלא אכל הפירות באותו מעמד א"נ בשעה שאכל פירות גנוסר לא היה שם עדיין מליח ופת דלא היה יודע שיחלש לבו מחמת המתיקות: **מברך** על המליח. ואף על גב דאשמעינן דפת פוטר את הפרפרת איצטריך לאשמעינן דפעמים דפת טפל: **רבי עקיבא אומר אפי' אכל שלק והוא מזונו כו'.** ולא דמי להא דלעיל (דף לז.) דר"ג נתן רשות לר"ע לברך וכו' דשאני הכא דאיקבע מזוניה עליה: **על** העץ ועל פרי העץ. אבל על היין מברכים על הגפן ועל פרי הגפן דכיון דיין קובע ברכה לעצמו משום חשיבותיה הוא הדין לאחריו ובחתימה יש שחותמין על הארץ ועל הפירות ויש שחותמין על הגפן ועל פרי הגפן מיהו לכאורה משמע דא"צ לשנות החתימה שהרי אין אנו משנין רק לומר פרי הגפן במקום פרי העץ אבל בעלמא היכא דלא מברכינן על העץ אלא בסתמא על הארץ ועל הפירות ביין נמי אין לשנות ובס' המיימוני מצריך להזכיר בה מעין המאורע בשבת וביו"ט וכן משמע בירו' ומיהו לא נהגו העולם כן ויכול להיות מה שמזכירים מעין המאורע היינו דוקא בימיהם שהיו רגילין לקבוע איין ואמיני פירות אבל האידנא לא קבעי ופר"ח היכא דאכיל מיני מזונות כגון דייסא ותאנים ושתי חמרא מברך ברוך אתה ה' אמ"ה על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה וכו' וחותם בא"י אמ"ה על הארץ ועל המחיה ועל הפירות ולא הוי חתימה בשתים דהארץ היא המוציאה המחיה והפירות: **אינהו מיכל אכלי ואנן מברכין.** משמע שאין נראה למקשן שידברו האמוראים דבבל בשביל בני ארץ ישראל כי כך פר"ת גבי (קדושין כט:) לעולם ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה ותנא אחריתי ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה ומסיק הא לן והא להו ופירש ר"ת דר' יוחנן היה מדבר בשביל תלמידיו שהיו מבבל דשמא הכא קים ליה למקשן דאותה שעה שאמר רב חסדא הא מילתא לא היה לפניו שום תלמיד מא"י וכן לא שום תלמיד מבבל לפני רבי יוחנן וא"כ לא היה מזכיר רב חסדא שהיה מבבל כי אם לבני בבל ולהכי פריך היאך יברכו בני בבל על הארץ ועל פירותיה משמע דקאי דוקא על פירות של ארץ ישראל והם אינם אוכלים אותן:

עבידנא

עין משפט נר מצוה

קמד א מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ה והלכה ז סמג עשין כז טוש"ע או"ח סימן ריב סעיף א:

קמה ב מיי' שם הל' ג והלכה יא סמג שם טוש"ע או"ח סי' רח סעיף א [ב]:

קמו ג מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה יג ופ"ח הל' יד סמג שם טוש"ע שם [סעיף י-יב]:

קמז ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן רח סעיף י:

◆

רבינו חננאל

מתני' [הביאו לו מליח. היינו ספלי טרית]. **באוכלי פירות גנוסר שנו.** שמתוקים מאוד והאוכלם אוכל דבר מליח עמהם, כדאמרינן לקמן שהיו נותנין ספלי טרית לקוצצי תאנים, ואותו מליח עיקר, שאי אפשר לאוכלי פירות גינוסר בלא הם, והפת עצמו אינו אלא ללפת בו המליח. **זיונא סלקא דעתך.** [עי' פי' ר"ח עירובין ל, א]. **[עיר אחת היתה לו לינאי המלך שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית.** פי' ספלים מלאים טרית, והוא המליח שאוכלין אחר שאוכלין מפירות גנוסר הרבה למרק האכילה שבמעיו, אי נמי דנגרריה לליביה]. **מתני' אכל ענבים ותאנים ורמונים מברך עליהם שלש ברכות דברי רבן גמליאל וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש.** ואסיקנא כל שהוא מחמשת המינים, שהוא מין דגן חטה ושעורה כוסמת שבולת שועל ושיפון, והן מבושלין, בתחלה [מברך] בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. והוא ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון, על שהוצאתנו מארץ מצרים, רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל עירך ועל נחלתך ועל היכלך ועל מזבחך ועל מקדשך, ובנה עירך במהרה בימינו ונחמנו בה, כי אל טוב ומטיב אתה ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה. **וכל** שהוא משבעת המינים ואינו מין דגן, בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף על העץ ועל פרי העץ וכו'. ביין תחלה בורא פרי הגפן ובסוף על הגפן ועל פרי הגפן וכו'. וחותם בחוצה לארץ בא"י על הארץ ועל הפירות, ובארץ ישראל על הארץ ועל פירותיה. אבל שאר מיני פירות כגון אתרוגין ותפוחין ואגוזין ושקדים וכיוצא בהן, שאינו מיני מזונות, בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף בורא נפשות [רבות]. והיכא דאכל מיני מזונות ופרי העץ ושתה יין, מברך ברוך אתה ה' על המחיה ועל הכלכלה, על הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה וכולי, וחותם ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל הגפן ועל פרי העץ ושפיר דמי. ולא הוי כי האי גוונא חותם בשתים, דאמרינן אין חותמין בשתים, מאי טעמא שהארץ היא המוציאה את הגפן וכל פרי העץ.

מסורת הש"ס

א) לעיל לה: מא., ב) עירובין ל., ג) נ"ל לא הוה רש"ל, ד) ואכיל להו לכולהו כצ"ל רש"ל, ה) [נ"ל שרף פי' שמפיג את המאכל שבמעי' ערוך], ו) ס"א ל"ג, ז) עירובין יד:, ח) [ע' תוס' לעיל לז. ד"ה בורא ותוס' לקמן מה. ד"ה ר"ט], ט) [ושמחנו בבנינה כי אתה ה' טוב וכו'], י) שבת ט: יומא כא: ביצה ה. תעני' ד: קדושין כט: סוכה מח. [לעיל ה: ביצה יד: סוכה לו. ב"מ קז. ב"ב קמז.], כ) [ע"ז כט:].

◆

תורה אור השלם

1. אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ: אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: דברים ח ח-ט
2. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: דברים ח י

◆

הגהות הב"ח

(א) במשנה מליח בתחלה:

◆

גליון הש"ס

גמ' למעוטי הכוסס את החטה. ע' לעיל ל"ז ע"א תוס' ד"ה הכוסס:

◆

הגהות הגר"א

[א] מאי ניהו ברכה א' מעין ג'. נ"ב א"ל דחמשת מינים על המחיה ועל הכלכלה כו' עד טוב ומטיב לכל וחותם על הארץ ועל המחיה אפירי דעץ על העץ ועל פרי העץ. דחמרא על הגפן ועל פרי הגפן. מיחתם במאי חתים רב חסדא אמר כו'. כן הוא גי' רי"ף ורא"ש ולגי' שלנו צ"ע למה לא פשט מה' מינים: **[ב]** שם (כי אתא רב דימי א"ר חתים בר"ח ברוך מקדש ישראל ור"ח הכא מאי) תא"מ:

◆

לעזי רש"י

טונינ"א. טונה. **קובייא"ש [קובידי"ש].** להקה.

◆

מוסף רש"י

פירות גינוסר. ארץ יש כנרת ופירותיה מתוקין (ערובין ל.). **צנא.** סל (חולין נז.). **דלא טעים זיונא.** לא אכלתי לשובע ועדיין אני רעב (שם). **מזייהו.** שערותיהם (מגילה טז. ועוד). **ברכה אחת מעין שלש.** כלומר אחת היא שהיא דוגמא ודומה לשלש ברכות דברכת המזון שהיא דאורייתא כדאמרינן (לקמן מח:) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, זו ברכת הזן, דקאי אאכלת ושבעת לעיל, כלומר אאכילתך ואשביעתך ברכהו, על הארץ הטובה זו ברכת הארץ, אשר נתן לך זו בונה ירושלים, הטוב והמטיב ביבנה תיקנוה ואינה מן המנין, והני תלתא אלחם כתיבי, דכתיב לעיל מיניה ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, להכי מברכין עליה שלש ברכות שלמות, אבל אמיני פירות דחשיבי בשבח ארץ ישראל לא בעינן שלמות אבל מעין שלש סגי להו (סידור רש"י סי' קט, הפרדס עמ' קעו, מחזור ויטרי סי' סט). **שהכל נהיה בדברו.** לפניו, ולאחריו לא כלום (ערובין יד:). **ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות.** ברכה זו היא סדורה אחר המקרא, דכתיב (דברים ח ג) לא על הלחם לבדו, וכתיב כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (כת"י) ואני שמעתי דר' טרפון בא לחייב אף ברכה אחריו בורא נפשות רבות, ולא נהירא לדאמרינן במס' נדה (נא:) יש טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו, ואמרינן לאתויי מאי, והוינן בה ולרב פפא דמברך אמיא כו' ולא אמרינן ולר' טרפון דמחייב אמיא מאי איכא למימר, אלא נראה דר"ט אלפניו קאמר (ערובין שם). **כי אתה טוב ומטיב לכל.** כנגד הטוב והמטיב שתיקנוה ביבנה (סידור רש"י סי' קי, הפרדס עמ' קעז, מחז"ו סי' ע). **על המחיה.** כלומר שהאדם חי בהן, **ועל הכלכלה.** זן ומשביע את הגוף, דמיני מזון הוא הואיל **ובשלן** (סידור רש"י סי' קיג, הפרדס עמ' קעח, מחז"ו סי' עא).

SHAS MOZNAIM